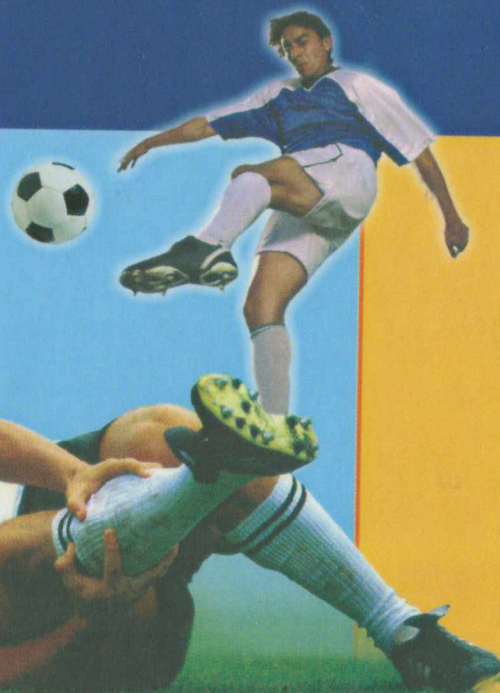
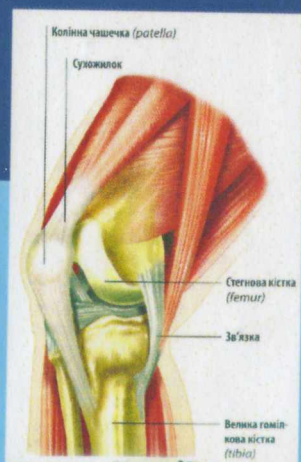

О. І. ПЕТРИК
Р. О. ВАЛЕЦЬКА
Ю. М. ВАЛЕЦЬКИЙ

СПОРТИВНА ТРАВМАТОЛОГІЯ

О. І. ПЕТРИК
Р. О. ВАЛЕЦЬКА
Ю. М. ВАЛЕЦЬКИЙ

СПОРТИВНА ТРАВМАТОЛОГІЯ

Навчальний посібник

Луцьк
ПрАТ «Волинська обласна друкарня»
2013

УДК 616 – 001 : 796.077(07)

ББК 54.581я 77 +75.0я7

П 30

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
фізичної культури та спорту (лист № 1/11-18681 від 03.12.2012 р.)*

Рецензенти:

Гавриленко О. Ф. – академік Академії наук БЖД України, доктор медичних наук, професор кафедри фізичної культури й охорони здоров'я людини Київського національного лінгвістичного університету;

Цюсь А. В. – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Фурман Ю. М. – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри медико-біологічних основ фізичного виховання Вінницького державного педагогічного університету

Посібник підготовлено згідно з навчальною програмою дисципліни «Спортивна травматологія» та вимогами кредитно-модульної системи викладання.

У загальній частині висвітлено причини виникнення і питання профілактики травм опорно-рухового апарату у спортсменів різних спеціалізацій організаційного та методичного характеру.

У спеціальній частині значну увагу приділено діагностиці та методиці надання першої медичної допомоги при травмах та застосуванню лікувальної фізкультури під час пошкоджень опорно-рухового апарату. Після кожного розділу запропоновано контрольні тестові завдання для самопідготовки студентів.

Видання вперше аналізує питання етіології, патогенезу, профілактики травм опорно-рухового апарату у спортсменів.

Для студентів ВНЗ фізичної культури та спорту, викладачів спортивної травматології, тренерів, учителів фізичної культури та спорту.

© Петрик О. І., Валецька Р. О.,
Валецький Ю. М., 2013

© «Медицина»: ПрАТ «Волинська обласна
друкарня», 2013

ISBN 978-966-361-721-3

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.....	10
ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ СПОРТИВНОЇ ТРАВМАТОЛОГІЇ.....	12
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ПРО ТРАВМИ	
СПОРТИВНИЙ ТРАВМАТИЗМ, ЙОГО ПРИЧИНИ	
ТА СТРУКТУРА.....	12
1. 1. Причини травм організаційного характеру	14
1. 2. Методичні помилки у плануванні навчально-тренувального процесу і змагань.....	15
1. 3. Причини травм методичного характеру.....	23
1. 4. Причини травм, зумовлені індивідуальними особливостями спортсменів.....	25
1. 5. Фізична і технічна підготовка спортсмена.....	26
1. 6. Психологічна підготовка спортсмена.....	28
1. 7. Порушення спортсменами дисципліни і встановлених правил під час тренувань і змагань.....	31
1. 8. Механізм травми.....	32
<u>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....</u>	<u>34</u>
СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.....	38
РОЗДІЛ 2. ЕТІОЛОГІЯ, ПАТОГЕНЕЗ, ПРОФІЛАКТИКА	
ТРАВМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У СПОРТСМЕНІВ	
РІЗНИХ СПОРТИВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	38
2. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМ	
ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ГРУПІ ОДНОБОРСТВ.....	38
2. 1. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі однокласників.....	39
2. 2. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в групі однокласників.....	40

2. 3. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату борців греко-римського стилю і заходи їх профілактики.....	41
2. 4. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у борців класичного стилю і заходи їх профілактики.....	44
2. 5. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у самбістів і заходи їх профілактики.....	46
2. 6. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у боксерів і заходи їх профілактики.....	49
2. 7. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у фехтувальників і заходи їх профілактики	53

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ГРУПІ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ВИДІВ СПОРТУ.....56

3. 1. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі швидкісно-силових видів спорту.....	56
3. 2. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в групі швидкісно-силових видів спорту	57
3. 3. Біг на короткі дистанції – 100–200 м (спринт).....	59
3. 4. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у спринтерів і заходи їх профілактики.....	59
3. 5. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у важкоатлетів і заходи їх профілактики.....	61
3. 6. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у стрибунів у висоту і заходи їх профілактики.....	66
3. 7. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в стрибунів у довжину і заходи їх профілактики.....	68
3. 8. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в стрибунів потрійним стрибком і заходи їх профілактики.....	71
3. 9. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у стрибунів із жердиною і заходи їх профілактики.....	73
3. 10. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у металників диска і заходи їх профілактики.....	76

3. 11. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у метальників списа і заходи їх профілактики.....	78
3. 12. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у метальників молота і заходи їх профілактики.....	79

РОЗДІЛ 4. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ГРУПІ СКЛАДНИХ КООРДИНОВАНИХ ВИДІВ СПОРТУ.....82

4. 1. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі складних координованих видів спорту.....	83
4. 2. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в групі складних координованих видів спорту.....	83
4. 3. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у гімнастів і заходи їх профілактики.....	85
4. 4. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у акробатів і заходи їх профілактики.....	89
4. 5. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у фігуристів і заходи їх профілактики.....	92
4. 6. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у стрибунів у воду і заходи їх профілактики.....	94
4. 7. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у гірських лижників і заходи їх профілактики.....	96

РОЗДІЛ 5. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ГРУПІ ЦИКЛІЧНИХ ВИДІВ СПОРТУ.....99

5. 1. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі циклічних видів спорту.....	99
5. 2. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в групі циклічних видів спорту.....	100
5. 3. Особливості травм опорно-рухового апарату у бігунів на середні дистанції.....	102
5. 4. Особливості травм опорно-рухового апарату у бігунів на довгі дистанції.....	103

5. 5. Особливості травм опорно-рухового апарату у бігунів на надмірно довгі дистанції (марафонців).....	104
5. 6. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у бігунів на середні, довгі і надмірно довгі (марафон) дистанції і заходи їх профілактики.....	104
5. 7. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у лижників-гонщиків і заходи їх профілактики.....	106
5. 8. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у ковзанярів і заходи їх профілактики.....	110
5. 9. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у гребців і заходи їх профілактики.....	112
5. 10. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у велосипедистів і заходи їх профілактики.....	115
5. 11. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у плавців і заходи їх профілактики.....	117

РОЗДІЛ 6. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ГРУПІ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ.....121

6. 1. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі ігрових видів спорту.....	121
6. 2. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в ігрових видах спорту.....	123
6. 3. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у футболістів і заходи їх профілактики.....	124
6. 4. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у хокеїстів і заходи їх профілактики.....	128
6. 5. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у гандболістів і заходи їх профілактики.....	132
6. 6. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у регбістів і заходи їх профілактики.....	135
6. 7. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у волейболістів і заходи їх профілактики.....	138

6. 8. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у баскетболістів і заходи їх профілактики.....	141
6. 9. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у гравців у водне поло і заходи їх профілактики.....	144
6. 10. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату у тенісистів і заходи їх профілактики.....	146

РОЗДІЛ 7. ЗАСОБИ І МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ГРУПІ БАГАТОБОРСТВ.....150

7. 1. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі десятиборств.....	150
7. 2. Найбільш уразливі ланки опорно-рухового апарату в групі багатоборств.....	151
7. 3. Причини виникнення травм опорно-рухового апарату в групі багатоборств і заходи їх профілактики.....	152

РОЗДІЛ 8. ПРОФІЛАКТИКА ПОВТОРНИХ ТРАВМ У СПОРТСМЕНІВ.....155

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....160

РОЗДІЛ 9. ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У СПОРТСМЕНІВ.....176

9. 1. Травми обличчя і черепа, основні симптоми. Перша допомога.....	177
9. 2. Травми і захворювання хребта, основні симптоми. Перша медична допомога.....	182
9. 3. Захворювання хребта, основні симптоми. Перша медична допомога.....	193
9. 4. Травми грудної клітки, основні симптоми. Перша медична допомога.....	200
9. 5. Переломи кісток плечового пояса і плеча, основні симптоми. Перша медична допомога.....	204

9. 6. Травми ліктьового суглоба і передпліччя, основні симптоми. Перша медична допомога.....	217
9. 7. Травми променезап'ясткового суглоба і кисті, основні симптоми. Перша медична допомога.....	222
9. 8. Травми кульшового суглоба і стегна, основні симптоми. Перша медична допомога.....	230
9. 9. Травми колінного суглоба, основні симптоми. Перша медична допомога.....	238
9. 10. Травми гомілки, основні симптоми. Перша медична допомога.....	261
9. 11. Травми надп'яtkово-гомілкового суглоба і стопи, основні симптоми. Перша медична допомога.....	271
<u>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ</u>	282
<u>ЛІТЕРАТУРА</u>	295

6. Перебування у приміщенні при підвищеній температурі повітря або вологості.
7. Внутрішня кровотеча.
8. Споживання міцного чаю, кофе тощо.

34. Основні симптоми непритомності, зомління:

1. Раптово виникає сильна слабкість, зівання.
2. Тіло людини покривається холодним потом.
3. Нудота і блювота.
4. Поява «кругів» та «мушок» перед очима.
5. Пульс прискорюється до 90 ударів за 1 хвилину.
6. Пульс сповільнюється до 40–50 ударів за 1 хвилину.
7. Дихання прискорене.
8. Запаморочення (головокружіння).

35. Перша медична допомога при непритомності:

1. Треба покласти потерпілого з трохи піднятою головою і опущеними ногами.
2. Треба покласти потерпілого з трохи опущеною головою і піднятими ногами (на 15 см).
3. Розстібнути комір.
4. Розслабити пояс.
5. Забезпечити доступ свіжого повітря (відчинити вікно тощо).
6. Дати понюхати ватку, змочену розчином аміаку (нашатирного спирту).
7. Збризкати обличчя холодною водою.
8. У тяжких випадках скерувати до лікувального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г. Л. Физическое развитие детей и подростков / Г. Л. Апанасенко. – К.: Здоров'я, 1985. – 80 с.
2. Апанасенко Г. Л. Механизмы формирования стимула к процессу восстановления / Г. Л. Апанасенко, Д. М. Недопрядко // Проблеми утомлення і відновлення: матеріали Всесоюз. конф. – К.: Б. и., 1985. – Т. 1. – С. 30–32.
3. Аулик И. В. Определение физической работоспособности в клинике и спорте / И. В. Аулик. – М.: Медицина, 1990. – 192 с.
4. Бабкин В. М. Повреждение менисков коленного сустава / В. М. Бабкин. – М.: Медгиз, 1963. – 86 с.
5. Бабош В. А. Оперативное лечение привычного вывиха плеча / В. А. Бабош, Ю. В. Сухин // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1998. – № 4. – С. 77–79.
6. Бабуркина Е. П. К вопросу о происхождении и развитии патологии менисков коленного сустава / Е. П. Бабуркина // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1999. – № 4. – С. 51–54.
7. Башкиров В. Ф. Возникновение и лечение травм у спортсменов / В. Ф. Башкиров. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 224 с.
8. Башкиров В. Ф. Профилактика травм у спортсменов / В. Ф. Башкиров. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 176 с.
9. Білінський П. І. До питань біологічного остеосинтезу діафізарних переломів / П. І. Білінський // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 3. – С. 69.
10. Болховитин П. В. Хирургическое лечение передне-медиальной нестабильности коленного сустава / П. В. Болховитин // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 3. – С. 108–111.
11. Валецька Р. О. Основи медичних знань / Р. О. Валецька. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 378 с.
12. Валецький Ю. Психогігієнічні основи профілактики неврозів у спортсменів / Ю. Валецький, О. Петрик, Р. Валецька // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 1 (9). – С. 101–104.
13. Валецький Ю. Причини виникнення та профілактика травм опорно-рухового апарату в спортсменів / Ю. Валецький, Р. Валецька, О. Петрик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучас-

- ному суспільстві: зб. наук. праць Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 2 (10). – С. 79–83.
14. *Валецький Ю.* Профілактика травм опорно-рухового апарату в групі складних координованих видів спорту / Ю. Валецький, Р. Валецька, О. Петрик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 4 (12). – С. 63–68.
 15. *Валецький Ю.* Вплив фізичних навантажень на зміни електрокардіологічних і гематологічних показників у тренуваних і нетренуваних спортсменів / Ю. Валецький, Р. Валецька, О. Петрик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – № 1 (13). – С. 58–61.
 16. *Валецький Ю.* Деякі аспекти фізіології й патології перетренування / Ю. Валецький, Р. Валецька, О. Петрик, В. Пантік // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – № 4 (16). – С. 79–83.
 17. *Вихров К. Л.* Подготовка футбольного арбитра / К. Л. Вихров. – К.: Здоров'я, 1987. – 196 с.
 18. *Віндюк В. П.* Про управління тренувальним процесом протягом року спортивної підготовки футболістів / В. П. Віндюк // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 281–284.
 19. *Волков М. В.* Преградим путь травмам / М. В. Волков. – М.: Знание, 1981. – 95 с.
 20. *Герасимов А. М.* Биохимическая диагностика в травматологии и ортопедии / А. М. Герасимов, Л. Н. Фурцева. – М.: Медицина, 1986. – 234 с.
 21. *Гориневская В. В.* Основы травматологии: в 2-х т. / В. В. Гориневская. – Л.: Медицина, 1983. – Т. 2. – С. 18–24.
 22. *Громов А. П.* Биомеханика травм (Повреждения головы, позвоночника и грудной клетки) / А. П. Громов. – М.: Медицина, 1979. – 271 с.
 23. *Гружаловский А. А.* Темпы роста физических способностей как критерий отбора юных спортсменов / А. А. Гружаловский // Теория и практика физической культуры. – 1979. – № 9. – С. 28–31.

24. Гурьев В. Н. Консервативное и оперативное лечение повреждений голеностопного сустава / В. Н. Гурьев. – М.: Медицина, 1971. – 163 с.
25. Дементьев О. В. Особливості ведення боротьби в змаганнях з борцями вищих кваліфікацій на прикладі боротьби дзюдо / О. В. Дементьев // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 287–293.
26. Демченко А. В. Биомеханические условия сохранения оперативной коррекции сколиотических деформаций позвоночника / А. В. Демченко // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 1. – С. 49–53.
27. Добровольский В. К. Лечебная физкультура в хирургии / В. К. Добровольский. – М.: Медицина, 1976. – 72 с.
28. Древин Е. Ф. Лечебная физкультура в травматологии / Е. Ф. Древин. – М., 1980. – С. 58–64.
29. Дупнак І. Навчання основних прийомів фехтування на шаблях за системою завдань / І. Дупнак // Науковий вісник ВДУ. – 1997. – № 6. – С. 132–136.
30. Журавлев С. М. Травматизм и ортопедическая заболеваемость, их социальные последствия – приоритетная проблема здоровья / С. М. Журавлев // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1999. – № 1. – С. 96–102.
31. Катаев И. А. Выбор метода лечения закрытых диафизарных переломов бедренной кости / И. А. Катаев // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1998. – № 2. – С. 53–55.
32. Князева М. В. К вопросу о метаболических критериях перехода состояния тканей межпозвоночных дисков от дистрофии к деструкции / М. В. Князева // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1998. – № 4. – С. 57–61.
33. Корж Н. А. Некоторые аспекты остеохондропатии позвоночника / Н. А. Корж, В. А. Колесниченко, А. И. Продан // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 1. – С. 81–87.
34. Корж Н. А. Способ диагностики мышечно-тоничных проявлений рефлексорных синдромов остеохондроза / Н. А. Корж, Э. Н. Клепников, Н. П. Жиронкина, В. Л. Рева // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 3. – С. 106–108.

35. Корольков А. И. Об объемном несоответствии в тазобедренном суставе при вывихах бедра / А. И. Корольков // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1998. – № 2. – С. 43–47.
36. Корягін В. М. Факторна структура технічної та фізичної підготовки баскетболістів 11–28 років / В. М. Корягін // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 309–312.
37. Кузнецов В. В. Научные основы создания «моделей» сильнейших спортсменов / В. В. Кузнецов, А. А. Новиков, Б. Н. Щустик // Проблемы современной системы подготовки высококвалифицированных спортсменов. – М., 1975. – Вып. 2. – С. 60–64.
38. Куколевский Г. М. Основы спортивной медицины / Г. М. Куколевский, Н. Д. Граевская. – М.: Медицина, 1971. – 368 с.
39. Кучеренко О. Знаете ли вы футбол? / О. Кучеренко, В. Немировский. – М.: Физкультура и спорт, 1980. – 87 с.
40. Ланда А. М. Повреждение менисков коленного сустава / А. М. Ланда // Основы травматологии: в 2-х т. / под ред. В. В. Гориневской. – Л.: Медицина, 1983. – Т. 2. – С. 56–64.
41. Лаптев А. П. Режим футболиста / А. П. Лаптев. – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 79 с.
42. Левенець В. М. Сучасні підходи до діагностики і лікування нестабільності колінного суглоба / В. М. Левенець, Я. В. Лінько, П. М. Москотін // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 1. – С. 10–14.
43. Левенець В. М. Спортивна травматологія – проблеми та перспективи / В. М. Левенець, О. О. Коструб // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1999. – № 4. – С. 13–19.
44. Литвиненко А. Д. Повреждение менисков коленного сустава и их оперативное лечение: автореф. дисс. ... канд. мед. наук / А. Д. Литвиненко. – К., 1959. – 16 с.
45. Лящук Р. П. Сучасні проблеми вибору дітей в секцію спортивної гімнастики / Р. П. Лящук, А. В. Огністій // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 313–317.
46. Малова М. Н. Клинико-функциональные методы исследования в травматологии и ортопедии / М. Н. Малова. – М.: Медицина, 1985. – 176 с.

47. *Матвеев Л.* Принципы теории тренировки и современные положения теории адаптации к физическим нагрузкам / Л. Матвеев, Ф. Меерсон // Очерки по теории физической культуры. – М.: Физкультура и спорт, 1984. – С. 224–240.
48. *Миронова З. С.* Профилактика и лечение спортивных травм / З. С. Миронова, Л. З. Хейфец; под ред. А. М. Дворкина. – М.: Медицина, 1965. – 156 с.
49. *Миронова З. С.* Клиника повреждений коленного сустава у спортсменов и отдаленные результаты лечения / З. С. Миронова // Труды Ленинградского научно-исслед. ин-та травматологии и ортопедии. – М., 1960 – Т. 21. – С. 337–350.
50. *Мительман Н. Ю.* К вопросу о методиках рентгенографии и вправления заднего вывиха плеча / Н. Ю. Мительман // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 1. – С 88–90.
51. *Негримовский М. И.* Предупреждение травматизма (безопасность зависит от тебя) / М. И. Негримовский. – М.: Медицина, 1971. – 62 с.
52. *Оліфер В. О.* Психологічна сумісність у спортивних командах / В. О. Оліфер // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 318–322.
53. *Озолин П. П.* Адаптация сосудистой системы к спортивным нагрузкам / П. П. Озолин. – Рига: Зинатне, 1984. – 134 с.
54. *Осташев П. В.* Прогнозирование способностей футболиста / П. В. Осташев. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 96 с.
55. *Петрик О. І.* Медична допомога при травмах: навч. посібник / О. І. Петрик. – Львів: Світ, 1992. – 248 с.
56. *Петрик О. І.* Використання психологічної саморегуляції при тренуванні юнаків-плавців / О. І. Петрик // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури та спорту в Україні: матеріали I-ї республ. конф. – Луцьк: Надтир'я, 1993. – С. 53.
57. *Петрик О. І.* Основи загальної патології / О. І. Петрик, Р. О. Валецька. – Львів: Світ, 1996. – 216 с.
58. *Петрик О. І.* Мікротравми суглобів і кісток у спортсменів / О. І. Петрик // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 331–332.

59. *Петрик О. І.* Деякі морфологічні зміни організму в процесі тренування та перетренування спортсменів / О. І. Петрик // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 468–469.
60. *Петрик О. І.* Перша допомога при дорожньо-транспортних пригодах: навч.-метод. посібн. / О. І. Петрик, Р. О. Валецька. – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волинськ. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 66 с.
61. *Платковский Э. Ф.* Профилактика спортивного травматизма / Э. Ф. Платковский. – Минск, 1984. – С. 18–24.
62. *Платонов В. Н.* Основні напрямки вдосконалення системи підготовки в олімпійському спорті / В. Н. Платонов // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 326–330.
63. *Поліщук Д. А.* Орієнтація тренувального процесу легкоатлетів з бігу на середні дистанції на основі особливостей їх змагальної діяльності / Д. А. Поліщук, Бен Абдеррахман Абдеррауф // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 273–275.
64. *Попов С. Н.* Травмы и заболевания у спортсменов: метод. указ. / С. Н. Попов. – Л.: Медицина, 1973. – 46 с.
65. *Попов С. Н.* Спортивная медицина / С. Н. Попов, И. И. Тюрин. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – С. 8–16.
66. *Попсуйшапка А. К.* Функциональное лечение диафизарных переломов костей конечностей (клиническое и экспериментальное исследование): автореф. дисс. ... докт. мед. наук / А. К. Попсуйшапка. – Харьков, 1991. – 46 с.
67. *Присакарь И. Ф.* Травматизм и его профилактика / И. Ф. Присакарь. – Кишинев: Штиница, 1981. – 21 с.
68. *Пушкар М. П.* Шляхи удосконалення викладання медико-біологічних дисциплін у вузах фізичного виховання та спорту на базовому етапі навчання / М. П. Пушкар, М. М. Філіпов, В. А. Цирульников // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 470–475.
69. *Рейнберг С. А.* Рентгенодиагностика заболеваний костей и суставов: в 2-х т. / С. А. Рейнберг. – М.: Медицина, 1964. – Т. 2. – С. 86–92.

70. Романенко А. Н. Тренировка футболистов / А. Н. Романенко, О. Н. Джус, М. Е. Догадич. – К.: Здоров'я, 1979. – 281 с.
71. Сахновський К. П. Раціональна структура та зміст заключних етапів багаторічного вдосконалення спортсменів / К. П. Сосновський // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 332–335.
72. Сименач Б. И. Повреждения сумочно-связочного аппарата коленного сустава, диагностика и хирургическое лечение (с позиций системного подхода): автореф. дисс.... докт. мед. наук / Б. И. Сименач. – Харьков, 1977. – 36 с.
73. Современные проблемы спортивной травматологии и ортопедии: Тез. докл. научн. конф. / под ред. З. С. Мироновой, С. П. Миронова. – М., 1997.
74. Сологуб Е. Б. Центральные механизмы адаптации к предельным физическим нагрузкам / Е. Б. Сологуб. – Тарту, 1984. – 134 с.
75. Соломонко В. В. Єдиноборства у футболі / В. В. Соломонко. – К.: Здоров'я, 1982. – 85 с.
76. Соломонко О. Проблеми розвитку творчості у футболі / О. Соломонко // Науковий вісник ВДУ. – 1997. – № 6. – С. 126–128.
77. Спортивная медицина / под ред. А. Г. Дембо. – М.: Физкультура и спорт, 1975. – 365 с.
78. Спортивная медицина, лечебная физическая культура и массаж / под ред. С. Н. Попова. – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 351 с.
79. Теплов А. Ф. Профилактика травматизма / А. Ф. Теплов. – М.: Профиздат, 1992. – 86 с.
80. Терещенко В. І. Особливості тренувального процесу семиборок на етапі безпосередньої підготовки до змагань / В. І. Терещенко, Ж. С. Будилівська // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 343–345.
81. Тимошенко О. В. Динаміка розвитку точності і швидкості базових ігрових дій у дівчат-баскетболісток 10–14 років / О. В. Тимошенко // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; Луцьк: Вежа, 1996. – С. 345–348.
82. Тяжелов А. А. Нестабильность плечевого сустава / А. А. Тяжелов. – Харьков: Оригинал, 1999. – 192 с.

83. Тяжелов А. А. К истории изучения проблемы патологии плечевого пояса / А. А. Тяжелов // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 3. – С. 144–147.
84. Учебник инструктора по лечебной физической культуре / под ред. В. К. Добровольского. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – 480 с.
85. Франке К. Спортивная медицина / К. Франке; под ред. З. С. Мировой. – М.: Медицина, 1981. – 352 с.
86. Хамершех Д. С. Физическая реабилитация больных с закрытыми переломами проксимального конца плечевой кости после стабильно-функционального остеосинтеза: автореф. дисс... канд. мед. наук / Д. С. Хамершех. – К., 2001. – 20 с.
87. Чемирис А. И. Оперативное восстановление целости повреждения менисков коленного сустава / А. И. Чемирис, В. Н. Черный // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 1. – С. 67–68.
88. Шапошников В. И. Индивидуализация и прогноз в спорте / В. И. Шапошников. – М.: Физкультура и спорт, 1984. – 159 с.
89. Шармазанов А. В. Задний межтеловой спондилодез в лечении остеохондроза поясничного отдела позвоночника / А. В. Шармазанов // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1999. – № 4. – С. 79–83.
90. Шойлев Д. Спортивная травматология / Д. Шойлев. – София: Медицина и физкультура, 1986. – 192 с.
91. Языков Д. К. Дифференциальная диагностика в клинике травматологии и ортопедии / Д. К. Языков. – М.: Медгиз, 1963. – 400 с.
92. Яременко Д. А. К диагностике и лечению посттравматической фронтальной нестабильности голеностопного сустава / Д. А. Яременко, Г. Х. Грувтовский, Р. В. Ефимов // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2000. – № 1. – С. 47–53.

Навчальне видання

**ПЕТРИК Омелян Іванович
ВАЛЕЦЬКА Руслана Омелянівна
ВАЛЕЦЬКИЙ Юрій Миколайович**

СПОРТИВНА ТРАВМАТОЛОГІЯ

Літературний редактор – Тетяна Павлова

Дизайн обкладинки – Володимира Оверчука

Комп'ютерна верстка – Ольги Мельник

Коректор – Оксана Неймарк

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 17,67.

Тираж 300. Зам. 315.

ПрАТ «Волинська обласна друкарня»

43025, м. Луцьк, просп. Волі, 27. Тел.: (0332) 24-41-73, 24-15-27.

Свідоцтво про Державну реєстрацію ДК № 3955 від 14.01.2011 р.

Друк та палітурні роботи ПрАТ «Волинська обласна друкарня»

43025, м. Луцьк, просп. Волі, 27. Тел. (0332) 24-25-07.